

La reforma de les pensions: necessitat o interès?

La reforma de les pensions: necessitat o interès?

Aquest document pretén donar una visió relativament exhaustiva sobre el funcionament del sistema públic de pensions, sobre l'origen històric de la intenció de reformar-les, els arguments al seu voltant, les mesures proposades i els seus efectes sobre la població.

La part final del document ofereix un balanç sobre les successives reformes realitzades i esbossa propostes sobre quin hauria de ser el model a seguir.

1. Introducció

Característiques del sistema de pensions

El sistema públic de pensions s'estructura la voltant de dos tipus de pensions: les no contributives i les contributives.

La separació entre ambdós tipus es produeix el 1995 amb l'aplicació dels anomenats Pactes de Toledo, tenint com a conseqüència que les pensions contributives, objecte de reforma ara mateix, passen a dependre exclusivament del pressupost de la Seguretat Social.

Les pensions contributives es financen a través de les aportacions dels empresaris (anomenades quotes empresarials de la Seguretat Social) i les dels treballadors.

Aquestes aportacions es determinen segons la categoria professional del treballador i posteriorment s'hi aplica un percentatge sobre el salari brut.

Les pensions no contributives cobreixen totes aquelles persones que no han pogut accedir a les pensions contributives perquè no compleixen els mínims exigits i no disposen d'uns ingressos considerats suficients.

Les contribucions es realitzen sobre dues bases de cotització:

- **De contingències comunes:** cobreixen jubilacions, incapacitats, viduitat, orfanat, etc...
- **De contingències professionals:** cobreixen atur, fons de garantia salarial o FOGASA, formació professional, accidents de treball, malalties professionals...

La quantitat pagada, així com el temps de pagament, determinen els imports a percebre en cas de jubilació, baixes (incapacitat temporal), atur...

En el cas de la prestació d'atur, determinen també la seva durada.

En el moment de redactar aquest document, la pensió contributiva de jubilació es calcula d'acord amb tres paràmetres: la base reguladora, l'edat i els anys de cotització.

La base reguladora es calcula prenent els tretze primers anys dels últims quinze de vida laboral i s'actualitza el resultat segons l'IPC. Una vegada feta aquesta operació se li sumen els dos últims anys i es fa la mitjana del salari mensual corresponent. Aquesta mitjana és la base reguladora.

Els anys de cotització determinen el temps mínim cotitzat necessari per poder accedir a una pensió. Actualment en són quinze. Cal apuntar que, si se'n compleixen els

mínims, la pensió resultant és del 50 % de la base reguladora. Per tal de poder cobrar-ne el 100 %, cal haver cotitzat trenta-cinc anys.

L'edat en què legalment s'aplica el màxim de pensió se situa en els seixanta-cinc anys. Per a jubilacions prèvies als seixanta-cinc, es descompta de la base reguladora un 8 % per any.

Per tant, per a cobrar la pensió completa, cal haver complert seixanta-cinc anys i haver-ne cotitzat trenta-cinc (i els darrers quinze de manera continuada).

2. L'ofensiva sobre les pensions públiques: història, actors i motivacions.

A principi dels anys setanta, després d'un període d'establiment i consolidació globals dels sistemes públics de pensions (exceptuant-ne el cas dels Estats Units), s'inicia l'onada privatitzadora de les pensions públiques.

Durant aquest període diversos economistes dels Estats Units assenten les bases teòriques del neoliberalisme i les noves teories del lliure mercat global. Entre ells, el màxim exponent n'és Milton Friedman, professor de la Universitat de Chicago.

Un cop assentades aquestes bases s'han de dur a la pràctica i això condueix el govern d'Estats Units a orquestrar un pla de pressió sobre diversos governs de l'Amèrica Llatina per influir-los a l'hora de plantejar l'economia d'aquests països. Arreu de l'Amèrica Llatina comencen a aparèixer universitats i centres d'estudis econòmics finançats pels EUA en els quals es formen els estudiants d'economia de cada estat a partir de les teories de Milton Friedman. Aquests cercles d'economistes influenciats per les teories neoliberals es coneixen com els Chicago Boys.

La tendència dels estats llatinoamericans a adoptar posicions d'esquerres i revolucionàries impossibilita que aquests economistes marquin una clara influència en el si dels governs de cada estat i aleshores, els EUA opten per adoptar mesures militars indirectes (subvencionant-hi les insurreccions d'extrema dreta) per tal de fer arribar al poder d'aquests països a governants més permeables a les seves opcions econòmiques. Un exemple ben clar de l'aplicació d'aquestes polítiques és Xile i el cop d'estat del general Pinochet per derrocar el govern d'unitat popular de Salvador Allende. Aquests mètodes d'actuació també els podem veure reflectits en diversos processos de canvis polítics posteriors no centrats en aquestes geografies, com per exemple, durant la desintegració del bloc soviètic als estats de l'Europa de l'est o a mitjans dels anys 90 a la Xina.

D'altra banda, l'inici de l'ofensiva propagandística contemporània contra les pensions públiques a nivell global el podem situar l'any 1994 amb la publicació d'un informe del Banc Mundial titulat "Adverting the Old age crisis" (Evitant la crisi de la vellesa). En aquest informe podem trobar l'origen de l'explosió d'arguments al voltant de la "insostenibilitat" dels sistemes públics de pensions que es basen en un futur envelliment de la població. A partir d'aquest moment, tota una sèrie d'institucions supranacionals (FMI, Banc Mundial, UE) l'incorporen a la seva agenda i promocionen la retallada de les pensions públiques en les reformes que recepten als estats que estan sota la seva influència. Sota la premissa de la teòricament imminent fallida dels sistemes públics de pensions, els respectius estats europeus han anat implantant aquestes mesures, independentment de la situació concreta de cada estat.

En aquest sentit, cal destacar la responsabilitat dels estats en tot aquest procés. La “necessitat” o el mandat de les institucions supranacionals han servit com a excusa a governs que tenien a les seves agendes l'atac als sistemes públics de pensions. També cal tenir present que les institucions supranacionals que prescriuen aquestes mesures no són democràtiques, no són escollides per sufragi i les seves recomanacions moltes vegades coincideixen de manera misteriosa amb els interessos de les patronals i el sector financer.

A l'Estat espanyol, un dels primers informes que alerta d'una futura fallida del sistema públic de pensions és “El futuro de las pensiones”, publicat el 1994 pel servei d'estudis del Banco Bilbao Vizcaya. L'any següent, tan La Caixa com el Círculo de Empresarios de Madrid publiquen informes augurant la futura fallida dels sistemes públics de pensions. Aquest fet obre la porta a la publicació periòdica d'informes sobre aquest tema que comparteixen sempre la mateixa conclusió: una futura fallida de la Seguretat Social que mai no arriba. Alguns exemples relativament recents són l'informe publicat per la Fundación de Cajas de Ahorros (FUNCAS), el publicat per David Taguas, o l'informe titulat “Hacia un sistema público de pensiones sostenible, equitativo y transparente”, que ha estat publicat aquest any per la Federacion de Estudios de Economía Aplicada (FEDEA).

Arribats a aquest punt, ja podem veure que en la qüestió de les pensions públiques els qui elaboren el missatge, el publiquen i el financen no són pas neutrals, ans el contrari; són el sector financer i la patronal, que actuen tan de manera directa a través dels seus organismes, com de manera indirecta a través d'organitzacions aparentment neutrals finançades per les empreses, com és el cas de FEDEA. El paper dels economistes que elaboren aquests informes no és, per tant, ni tan neutral ni tan tècnic com es pretén, sinó que es limita a reproduir un discurs neoliberal per tal d'obtenir un posterior rèdit econòmic.

3. Arguments a favor de la retallada del sistema públic de pensions

3.1. Sobre la fallida de la Seguretat Social

Abans d'analitzar els arguments al voltant de la reforma de la Seguretat Social, cal especificar què s'entén per fallida: una situació de dèficit, en què les despeses de la Seguretat Social superen els seus ingressos.

Els anàlisis convencionals, davant d'un possible dèficit futur, aposten per retallar la despesa futura. Cal tenir present que el problema es pot plantejar de manera totalment inversa: si les despeses han de superar els ingressos, per què no podem augmentar els ingressos a través de l'augment de la quota empresarial o de l'eliminació de certes bonificacions ja existents a aquesta quota?

En tots els casos en què es pronostica la fallida de la Seguretat Social es fa partint de la premissa que els recursos necessaris per a les pensions han de provenir exclusivament de les cotitzacions, en comptes de plantejar si un dret social com les pensions no s'ha de complementar d'altres maneres en cas que es doni un possible dèficit, per exemple amb impostos. A més a més, si s'entén que les pensions s'han de retallar per no

incórrer en un hipotètic dèficit de la Seguretat Social, es podria aplicar el mateix argument a la crítica de moltes funcions de l'estat que tenen un dèficit molt clar (és a dir, que tan sols suposen despeses i no generen cap ingrés per la seva activitat).

Finalment cal dir que, en pràcticament totes les anàlisis s'obvia que tan les pensions com la prestació d'atur es determinen d'acord amb el salari.

3.2. Mercat laboral i demografia

La majoria dels arguments relacionats amb la demografia i el mercat de treball van en el sentit de suposar una futura reducció de la relació entre cotitzants a la Seguretat Social (és a dir, treballadors que tenen feina) i els perceptors de prestacions o pensionistes. Aquests arguments solen variar en funció del missatge i es diferencien per l'èmfasi que posen, o bé en una suposada entrada cada vegada més tardana al mercat de treball, o bé en un avançament de la jubilació.

Aquest tipus d'argument se sustenta en estudis realitzats que a l'hora de fer l'anàlisi de les característiques sociolaborals parteixen d'uns paràmetres tendenciosos per tal de justificar la posterior retallada de les pensions:

En primer lloc, els estudis es fan sobre la població efectivament ocupada, i no pas sobre la potencialment ocupada (és a dir, incloent-hi tota la població aturada).

En segon lloc, en les projeccions no es tenen presents la situació de precarietat tan dels joves, que tenen una taxa d'atur molt més alta, com la dels treballadors més grans, que a l'hora de buscar feina tenen moltes més dificultats i en molts casos desisteixen o es jubilen abans d'hora amb pensions precàries.

En tercer lloc, tampoc no tenen present l'augment de les taxes d'activitat (el percentatge de població en edat laboral que treballa o busca feina) que s'han donat en els darrers anys.

En contraposició, podem afirmar que abans de reduir les prestacions del sistema, en cas que pugui sorgir un dèficit en la Seguretat Social, les solucions haurien de passar per reduir l'atur i millorar la situació laboral d'aquells col·lectius amb una major incidència de precarietat.

Un altre aspecte a tenir present és d'on provenen les contribucions al sistema de la Seguretat Social. Una de les tradicionals reclamacions de la patronal, que ha estat posada sobre la taula durant la negociació de la reforma laboral, és la rebaixa de les cotitzacions que les empreses paguen per cada treballador (la quota empresarial). Suposant que acceptéssim la necessitat de la retallada de les pensions, és incoherent afirmar que no es podran pagar les pensions per manca de finançament i alhora demanar rebaixes de la quota empresarial.

3.3. Pensions: massa despesa?

Un dels principals arguments esgrimits per justificar les successives reformes de les pensions és que poden suposar una despesa massa gran en el futur, i que per tant, la despesa total en pensions ha de disminuir.

En primer lloc, tal i com ha demostrat l'actual crisi econòmica, l'habilitat de la gran

majoria dels economistes per a fer prediccions es més que discutible.

En segon lloc, el suposat augment catastròfic de la despesa en pensions ignora completament que el creixement econòmic també implica que tindrem més recursos disponibles per les pensions. Si en el futur produïrem molt més que ara, ¿no podem dedicar part d'aquests recursos a pagar les pensions?.

En tercer lloc, la despesa pública en pensions a l'Estat espanyol és, ara mateix, inferior tant a la mitjana de despesa de la UE com a la d'altres estats amb aproximadament la mateixa riquesa. A més, és conegut que les pensions a l'Estat espanyol són excessivament baixes [1].

Per tant, en termes de recursos econòmics, tots els indicadors apunten a que en realitat el quid de la qüestió no és que les pensions siguin una despesa massa gran, sinó que es tracta del com distribuïm els recursos que es generen en l'economia entre treballadors i empresaris. La batalla al voltant de les pensions públiques no es més que l'enèsim episodi de la lluita per aquests recursos.

3.4. Els plans privats de pensions

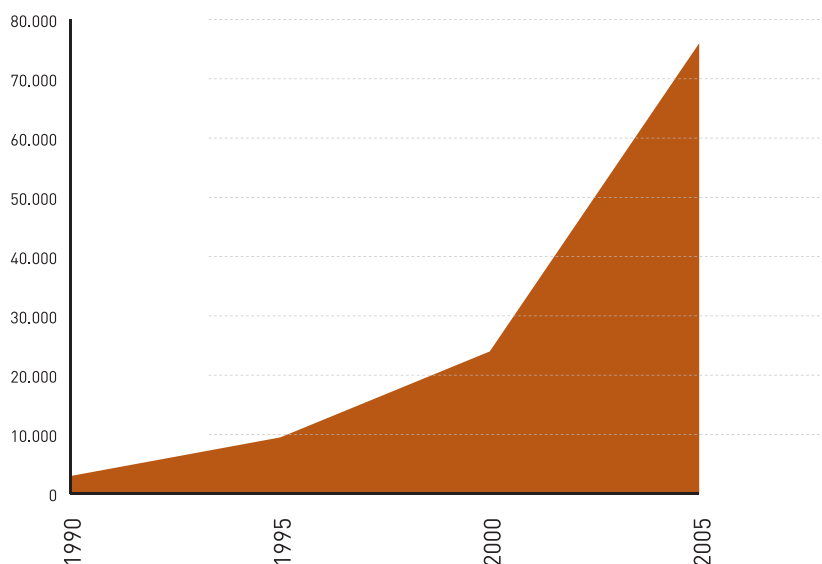
Tan els documents i recomanacions de les institucions supranacionals com les solucions que aporten els informes que propugnen la retallada del sistema públic actual recomanen l'adopció massiva de sistemes privats de pensions, ja sigui a nivell d'empresa o a nivell individual. Aquests s'anomenen de capitalització perquè es financen a través dels rendiments financers dels recursos.

Respecte a aquests fons, en primer lloc, hem de tenir present quina ha estat la seva evolució des que van ser legalitzats a l'Estat espanyol:

A la gràfica 1 podem veure com ha evolucionat el total d'estalvis invertits en plans de pensions privats.

Patrimoni dels plans de pensions privats en milions d'euros.

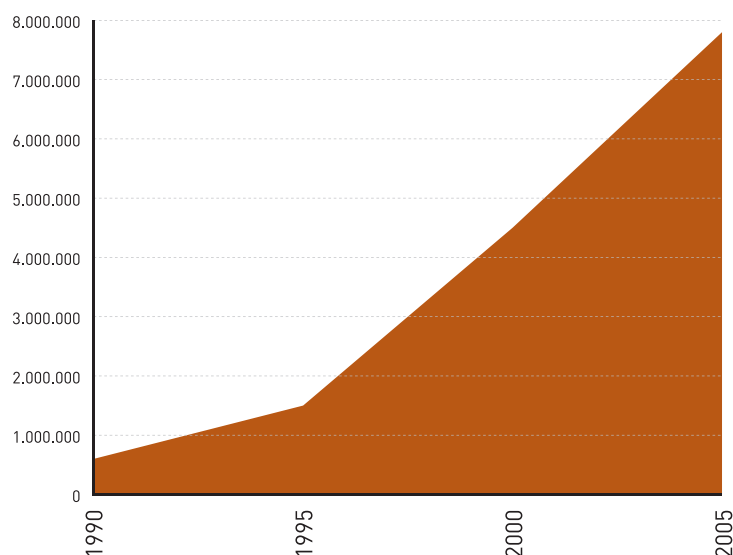
Font: INVERCO

A la gràfica 2 podem veure l'evolució quantitativa de les persones que tenen contractat un pla d'estalvis.

Nombre de plans de pensions individuals.

Font: INVERCO

Com podem observar als gràfics, el constant qüestionament del sistema públic de pensions ha donat els seus fruits en forma de plans de pensions individuals contractats i en el patrimoni que aquests acumulen. Cal tenir present que la seva evolució està marcada també per les substancials desgravacions fiscals que hi aplica l'Estat espanyol.

Cal també posar sobre la taula una altra dimensió que normalment no apareix als mitjans de comunicació: qui té accés a una pensió amb cada sistema? En el cas dels plans de pensions privats, només aquells que puguin pagar-los hi tindran accés, mentre que la resta de la població en restarà al marge.

Per a poder constituir una alternativa al sistema públic de pensions, els plans privats haurien de ser com a mínim segurs, i això no és així ja que depenen de l'evolució dels mercats financers, que en cas de crisi econòmica és habitual que tinguin pèrdues. L'any 2008, els plans de pensions privats de tot el món van perdre un 18,3 %. Fent un repàs per països, els fons de pensions privats del Regne Unit van perdre un 37 %, els de Canadà un 27 %, els dels Estats Units un 20 % i un 9 % els de l'Estat espanyol [2]. Fins i tot abans de la crisi actual, en el cas de l'Estat espanyol, el seu rendiment ha sigut inferior al de les lletres del tresor i, fins i tot, a la inflació [3][4].

Per a jutjar els informes que han aparegut recentment en relació amb la insostenibilitat futura de les pensions, cal tenir presents els primers informes que van aparèixer, per tal de veure si les seves previsions s'han complert. Aquesta revisió és especialment interessant si tenim present que molts dels nous informes prenen com a base els antics, i que els autors d'alguns dels nous informes ja n'havien redactat anteriorment.

El següent quadre estudia l'evolució de l'informe publicat el 1994 per La Caixa i s'hi pot observar el que tot just expressàvem [5] [4].

Previstos	1995	2000	2005	2007	2008	2010	2015	2020	2025
Afiliats	12.095	13.032	13.697	-	-	14.396	15.130	15.902	16.713
Pensionistes	6.987	7.727	8.229	-	-	8.764	9.342	9.976	10.719
% Afiliats /Pensions	1,73	1,69	1,66	-	-	1,64	1,62	1,59	1,56
Reals									
Afiliats	12.308	15.063	17.835	18.770	19.006	-	-	-	-
Pensionistes	6.966	7.599	7.980	8.227	8.390	-	-	-	-
% Afiliats /Pensions	1,8	2,0	2,2	2,3	2,3	-	-	-	-

Tal com podem veure, les previsions d'aquest informe no han encertat ni tan sols la tendència de les variables estudiades. Aquest fenomen es repeteix en d'altres informes estudiats [4]. L'informe en qüestió augurava un deteriorament de la relació entre afiliats i pensionistes que desembocava a una situació insostenible l'any 2025.

D'ençà de 1994, amb les dades de què disposem actualment, podem afirmar que la relació numèrica entre afiliats i pensionistes no tan sols no està empitjorant, sinó que fins i tot ha millorat.

Per tant, la teòrica tendència cap a la insostenibilitat del sistema públic de pensions per raons demogràfiques –causada per l'envelliment de la població i el conseqüent deteriorament de la ràtio afiliats/pensionistes– no es confirma. Ans el contrari, l'escenari en què les pensions públiques no siguin sostenibles segons els criteris de l'informe sembla cada cop més llunyà.

4. Mesures proposades i els seus efectes sobre la població

A continuació desgranem les principals mesures que s'estan plantejant per a la retallada de les pensions, i els seus efectes sobre la població.

Augment de l'edat de jubilació

Amb aquesta mesura, algú que es jubili a l'edat de jubilació mitjana actual (63,27 anys), cobraria enlloc del 84 % de la base reguladora el 68 %.

Per tant, o bé els futurs pensionistes continuen treballant fins els 67 anys o bé, si es jubilen abans, la seva pensió serà encara més reduïda.

Augment dels anys calculats en la base reguladora

Als mitjans han anat sortint propostes sobre aquest aspecte que es basen en un augment d'anys del nombre computable de la base reguladora. Aquestes oscil·len entre les opcions d'augment en 15 i 20 anys del nombre computable, fins a comptar-hi el total d'anys treballats.

Aquesta mesura augmenta els requisits necessaris per a cobrar la pensió sencera. Afecta especialment aquells que en els anys corresponents al càlcul de la base

reguladora han treballat amb contractes temporals i que combinen períodes en què han estat ocupats amb d'altres en què han estat aturats. En aquest sentit, l'última reforma laboral aprovada pel govern espanyol i l'alta temporalitat del mercat de treball, no tan sols generen inseguretat vital en el present, sinó que també es poden convertir en una causa de pobresa en la vellesa.

Tanmateix, també perjudica aquells que, amb els paràmetres actuals, amb prou feines compleixen els requisits necessaris per a cobrar una pensió. Aquests queden exclosos de cobrar-ne una de contributiva i depenen del sistema no contributiu.

Aquesta mesura afecta especialment les dones que han abandonat el mercat de treball per realitzar les tasques de cura que tradicionalment els han estat assignades, i també els immigrants. Aquests darrers, es veuen perjudicats ja que en molts casos s'han incorporat al mercat de treball amb una edat relativament alta i per això són un sector que pateix la precarietat laboral d'una manera més intensa que la majoria de la població. En el cas dels treballadors d'edat més avançada que s'han quedat a l'atur i han esgotat la prestació, aquesta mesura els podria beneficiar ja que comptarien amb més anys en actiu computables en el període de càlcul.

Tal com hem pogut comprovar, els canvis en el sistema públic de pensions que s'estan plantejant tenen dos efectes matisats per la situació particular de cada treballador: retallen la pensió efectiva pels futurs jubilats i els endureixen encara més les condicions d'accés a les pensions contributives.

5. Conclusió sobre les reformes de les pensions públiques

En el document hem desgranat i refutat els arguments que s'han utilitzat per justificar la retallada de les pensions públiques sota l'amenaça de la seva futura insostenibilitat. Ja que no hi ha raons reals per a retallar-les, la raó de fons ha de ser una altra: l'obtenció de beneficis. Aquest objectiu es desenvolupa en dos moviments:

- El primer consisteix a crear alarma social i generar dubtes al voltant del sistema públic de pensions. Té dos efectes complementaris: afavoreix l'augment del nombre de participants en els sistemes privats de pensions i els ingressos que es recapten són cada vegada menors per als futurs pensionistes.
- El segon, una vegada el primer ha erosionat de manera suficient el sistema públic de pensions, consisteix a privatitzar totes les pensions, excepte les d'aquells que no les puguin pagar. Per fer-nos una idea del que representaria per als gestors de plans de pensions la seva privatització, tan sols hem de saber que la despesa pública en pensions prevista per al 2010 és de 95.483 milions d'euros, mentre que el patrimoni de tots els plans de pensions de l'Estat espanyol a 30 de setembre és de 84.626 milions d'euros. Sens dubte, un àpat molt suculent per al sector financer.

[1] V. Navarro, El subdesarrollo social de España : causas y consecuencias. Barcelona: Editorial Anagrama, 2006.

[2] Rosiñol, P. "La gran crisis de las pensiones (privadas) - Público.es, Diari Público, 19-Sep-2010.

[3] Fernandez, P i Del Campo Baonza, J, "Pension Funds in Spain, 1994-2009 (Fondos De Pensiones)," SSRN eLibrary, 2010.

[4] Extxezarreta, M., Idoate, E., Fernández, J.I. i Junyent, J. "Qué pensiones, qué futuro : el estado de bienestar en el siglo XXI. Barcelona: Icaria, 2010.

[5] Herce, José A i Pérez-Díaz, Víctor, "La reforma del sistema público de pensions a Espanya." 1994. Disponible a:

<http://www.lacaixa.comunicacions.com/se/pbei.php?idioma=cat&llibre=04>.

Les nostres propostes

Considerem que les pensions públiques són un dret dels treballadors, un dret aconseguit amb molts anys de lluita obrera i finançat gràcies al seu treball. Un dret que, com a molts d'altres, és atacat el capitalisme que persegueix augmentar els seus beneficis. És un dret pel que cal lluitar.

Nosaltres pensem que tothom ha de tenir dret a una pensió digna independentment de la seva vida laboral. Els treballadors i treballadores d'aquest país generen molta més riquesa que per pagar les seves pensions.

Per mantenir, millorar i universalitzar les pensions, trebalem per mesures econòmiques de profunditat (com ara augmentar els impostos a les grans fortunes o la nacionalització dels sectors estratègics de l'economia) que poden generar els recursos necessaris per a establir uns serveis públics i de qualitat per a tota la població. Aquestes propostes complementen les nostres reivindicacions fonamentals:

- 1. Treballar menys per treballar tothom.**
- 2. Condicions de treball dignes i segures per totes les persones.**
- 3. El treball ha de ser un dret i un deure per a tothom.**
- 4. Repartiment de la riquesa.**
- 5. Socialització dels sectors estratègics de l'economia.**
- 6. L'habitatge digne a preu digne és un dret! Cap desnonament.**
- 7. Els mateixos drets per a totes les persones.**
- 8. Respecte per la salut de les persones i el medi ambient.**
- 9. Que les responsabilitats jurídiques de la crisi recaiguin sobre els seus causants.**
- 10. Lluita constant cap a la Independència i cap al Socialisme**

